

LiterActualització de continguts sobre l'obra de Josep Pla

Sessió 2

**Descobrir i interpretar el món:
articles i reportatges de viatges**

**Llengua i Literatura
Catalanes a Batxillerat**

Universitat de Girona

Curs 2022-2023

Continguts del dossier: Carles Masoliver Pagès

Organitza:

Universitat de Girona
**Institut de Llengua
i Cultura Catalanes**

Universitat de Girona
**Institut de Ciències de
l'Educació Josep Pallach
ICE**

**Càtedra
JOSEP PLA** Grup 62
Fundació Josep Pla
Universitat de Girona

f u n d a c i ó

Amb el suport de:

Programa LiterActualització
Coordinació: Irene Capdevila, Anna Perera

© dels textos: els autors i/o editors corresponents
© d'aquesta edició: Institut de Llengua i Cultura Catalanes, Càtedra
Josep Pla i Fundació Josep Pla
Primera edició: abril 2023

Els materials inclosos en el present document són per a ús exclusiu
docent. Queda rigorosament prohibida la distribució i reproducció total
i/o parcial d'aquesta obra sense autorització escrita dels editors.

Presentació	4
1. Josep Pla. Trajectòria i obra	5
2. Competències i sabers	8
2.1. Competències específiques i sabers de l'àmbit lingüístic.....	8
2.2. Competències transversals	10
3. Proposta d'activitats	11
3.1 Activitats inicials.....	11
3.2. Activitats comunes.....	11
3. Solucions	23
4. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla.....	29
5. Recursos addicionals i bibliografia	30

Presentació

L'activitat formativa LiterActualització és una iniciativa biennal de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC) de la Universitat de Girona, que enguany arriba a la tercera edició. A diferència de les anteriors, en aquesta ocasió hem decidit centrar el curs en l'obra d'un únic autor, Josep Pla: per això, a banda de la col·laboració regular amb l'ICE Josep Pallach, hem sumat esforços amb la Càtedra Josep Pla de literatura i periodisme (UdG) i la Fundació Josep Pla en l'organització del programa i les diverses sessions.

La iniciativa LiterActualització parteix de la consolidació del programa anual de conferències als instituts "Llengua i literatura catalana al teu institut" —el curs 2022-2023 ha arribat a la vuitena edició, i hi participen regularment més de quaranta centres de Secundària i Batxillerat de les comarques gironines— i de la celebració de les diverses Jornades Ex-Libris a la Universitat de Girona.

La present edició de LiterActualització pivotarà específicament sobre l'obra del prosista més important de la literatura catalana contemporània: la seva multiplicitat genèrica i temàtica, així com els resultats de les recerques dutes a terme els darrers temps, ofereixen un ampli ventall de possibilitats per actualitzar la perspectiva des de la qual s'aborden sobre elements concrets de la seva obra, i oferir eines i recursos als docents per explicar aspectes curriculars a través dels seus textos. A més, en la present edició hem incorporat recursos orientats a diverses etapes de l'Educació Secundària —no exclusivament Batxillerat—, per potenciar la varietat dels continguts que oferim. Les quatre sessions del programa tractaran els temes següents: «Arrelat al paisatge: les descripcions literàries», «Descobrir i interpretar el món: articles i reportatges de viatges», «Amics, coneguts i saludats: El retrat literari» i «L'ofici amarg del periodisme: Gèneres i tipus de textos». L'objectiu és que el personal docent pugui actualitzar els continguts i recursos sobre aquests temes a través de sessions introductòries i panoràmiques i els materials i propostes inclosos als dossiers específics de suport a la tasca docent de cada sessió.

Amb LiterActualització volem consolidar també una via de comunicació més fluïda entre la Universitat i la Fundació Josep Pla i els centres de secundària. Treballant de forma coordinada i amb una relació més estreta podrem assolir objectius que de ben segur compartim: l'increment de la presència de les matèries de llengua i literatura dins el currículum general, la millora de les competències i de les capacitats dels alumnes i l'atracció de nous estudiants als graus universitaris de llengua i literatura catalanes. Estem convençuts que aquesta col·laboració serà fructífera i desitgem que el programa LiterActualització us resulti útil per a la vostra tasca.

Francesc Feliu
Director de l'ILCC

Xavier Pla
Director de la Càtedra Josep Pla

Francesc Montero
Director de la Fundació Josep Pla

1. Josep Pla. Trajectòria i obra

Josep Pla va néixer a Palafrugell (Baix Empordà) el 8 de març de 1897, a la casa núm. 49 del carrer Nou. Fill d'Antoni Pla i Vilar i Maria Casadevall i Llach, era el més gran de quatre germans. La família Pla tenia una posició benestant, i per això els quatre fills van poder estudiar. Josep Pla ho va fer de petit a l'escola dels germans Maristes de Palafrugell. Quan tenia set anys, la seva família va traslladar-se a una nova casa, ja de propietat perquè a l'altra hi vivien de lloguer, a l'actual carrer Torres Jonama.

Josep Pla va estudiar el batxillerat a l'Institut de Girona, i vivia intern als Maristes de Girona. L'últim curs a l'Institut, però, va examinar per lliure, sense haver anat a classe, perquè havia estat expulsat de l'internat. Captivat per la bellesa i monumentalitat de la capital gironina, anys més tard, l'escriptor va immortalitzar els seus records de la ciutat al llibre *Girona, un llibre de records* (1952). Durant aquesta etapa, Pla va demostrar una intensa passió per la lectura, va començar a fer les seves primeres temptatives literàries i va col·laborar a diverses revistes locals.

Acabada l'etapa del batxillerat, l'autor es va inscriure a la carrera universitària de Ciències a la Universitat de Barcelona, i va començar els estudis de Medicina, però a la meitat del curs va deixar aquests estudis i es va matricular a Dret, sense mostrar, però, un excessiu entusiasme. La vida universitària no el satisfieia, i va trobar un ambient més favorable a les seves inquietuds a la tertúlia de la Penya Gran de l'Ateneu Barcelonès, presidida pel doctor Joaquim Borralleras, on va conèixer gran part de la intel·lectualitat catalana del moment. Guiat en aquells anys pels consells d'Alexandre Plana, va començar a col·laborar regularment a *Baix Empordà*, i va publicar textos –encara immadurs i excessivament retòrics i artificiosos– a les revistes *Alt Empordà*, *Camí*, *Ofrena* i *Cenacle*.

Llicenciat en Dret, però conscient que no volia exercir la carrera sinó dedicar-se a les lletres, el 1919 va començar a dedicar-se professionalment al periodisme, primer a *Las Noticias* i, al cap de poc temps, a l'edició nocturna de *La Publicidad*. A partir de l'abril de 1920, es va convertir en corresponsal a l'estranger d'aquest diari, i va iniciar un periple que no s'acabaria fins a 1936, que el va portar a viatjar per tot Europa com a enviat especial a les principals ciutats europees: París, Madrid, Londres, Gènova, Roma, Estocolm, Berlín... Viatjant constantment per Europa, en paral·lel a les cròniques que enviava als diaris i revistes –col·laborava a *La Publicidad*, *La Veu de Catalunya*, *D'Ací d'allà*, *El Sol* de Madrid, *El Día* de Mallorca...–, no parava d'escriure proses sobre els entorns on vivia i sobre les coses que observava, amb la voluntat d'aplegar-les en forma de llibre.

Mentrestant, però, tampoc s'oblidava de la realitat política del seu país. A les eleccions de 1921, es va presentar a la llista electoral de la Lliga Nacionalista del Baix Empordà, i va ser escollit diputat a la Mancomunitat de Catalunya per la seva circumscripció. Uns anys més tard, ja durant la Dictadura de Primo de Rivera, va ser processat per un article crític amb l'exèrcit espanyol, i va decidir exiliar-se i viure un temps a l'estranger. Va continuar exercint

de corresponsal periodístic, i va iniciar una relació sentimental amb Adi Enberg, ciutadana noruega resident a Barcelona.

El 1925 va ser una fita important en la trajectòria literària de Josep Pla: van aparèixer els seus dos primers llibres, a Edicions Diana: *Coses vistes*, amb un èxit de crítica i públic esclatant, i *Rússia. Notícies de la URSS (Una enquesta periodística)*. Aquests dos llibres són exponents de la prosa planiana: observació i descripció de la realitat més pròxima, crònica viatgera, reuig aparent de la imaginació, fabulació a partir de fets i personatges reals...

Després de nous viatges per Europa, el 1927 va tornar a Catalunya. Va abandonar *La Publicitat* i va entrar a la redacció del diari conservador *La Veu de Catalunya*, on es va posar a les ordres del polític i mecenes cultural Francesc Cambó. També col·laborava a altres periòdics i, pres per "una diabòlica mania d'escriure", va publicar nous llibres –*Llanterna màgica, Relacions, Cartes de lluny, Cartes meridionals, Madrid. Un dietari, Madrid (L'adveniment de la República)*...–, amb els quals es va convertir en un dels escriptors més rellevants a Catalunya.

Davant la imminència de l'esclat de la guerra civil, va abandonar Madrid, on exercia de corresponsal per a *La Veu*. Ja iniciat el conflicte armat, va fugir a França i Itàlia amb Adi Enberg, que en aquells moments treballava pels serveis d'espionatge franquistes. Durant la guerra, Josep Pla i Adi Enberg es van establir a França i Itàlia, on Pla va treballar a les ordres de Cambó.

Acabada la guerra, Josep Pla i Adi Enberg van retornar a Espanya. Pla es va convertir en un dels directors provisionals de *La Vanguardia*, però en adonar-se de la duresa de la repressió de la dictadura franquista contra la cultura catalana, es va instal·lar a Fornells, prop de Begur. Es va separar d'Adi Enberg, i va iniciar un procés de redescobriments dels seus orígens, allunyat de les convulsions polítiques del moment i de l'efervescència franquista que es vivia a les principals ciutats del país. Durant un temps, Pla va preferir el contacte directe i quotidià amb pagesos i pescadors, un retorn a les essències del país. Per això, es va traslladar un temps a viure a l'Escala i després a Cadaqués.

A partir de 1940, a banda d'acumular proses inèdites, va començar a col·laborar a la revista barcelonina *Destino*, amb la secció "Calendario sin fechas". Aquesta secció, que va convertir Josep Pla en un referent de la publicació i va permetre a l'escriptor mantenir-se econòmicament amb el rendiment de la seva ploma i fidelitzar els seus lectors, es va mantenir ininterrompudament fins el 1976. Durant els primers anys de la dècada dels quaranta, Pla també va publicar diversos llibres en castellà (*Historia de la Segunda República Española, Costa Brava (Guía general y verídica), Las ciudades del mar, Viaje en autobús, Humor honesto y vago, Viaje a pie...*), amb els quals es va retrobar amb el seu públic. A partir de 1946, moment en què Franco va permetre publicar alguns llibres en català, va tornar a publicar llibres en aquesta llengua: *Cartes de lluny, Viatge a Catalunya, Cadaqués*... De seguida va rebre una resposta entusiasta del públic, que va convertir-lo en una figura de

primer ordre per a les lletres catalanes en un període d'enormes dificultats per a la supervivència de l'idioma.

A partir de 1949, Josep Pla va iniciar una estreta col·laboració amb l'editorial Selecta, que es va concretar en la publicació de diversos volums, entre els quals destaquen *El carrer Estret* (premi Joanot Martorell de 1951), *Girona, un llibre de records*, *Cartes d'Itàlia* i les sèries d'*Homenots*, entre molts altres. Instal·lat finalment al mas Pla de Llofriu, Josep Pla va alternar les seves tasques com a escriptor amb la de col·laborador i reporter per a la revista *Destino*, per a la qual va publicar nombrosos reportatges fruit de viatges a punts diversos del planeta. L'autor sovint feia aquests viatges a bord de petrolers o lents vaixells de càrrega, que li donaven el temps necessari per a la lectura, l'observació, la reflexió i l'escriptura. D'aquesta època són els viatges als Estats Units, Israel, Amèrica del Sud, el golf Pèrsic, l'oceà Índic, l'Atlàntic i el Carib, nous viatges per Europa...

El 1956, Josep Pla va començar el seu primer projecte d'obra completa a l'editorial Selecta de Josep M. Cruzet, dins la qual van aparèixer vint-i-nou títols. El 1962, degut a la prematura mort de l'editor Cruzet, el projecte va quedar estroncat, i no es va reprendre fins el 1966, quan va aparèixer a l'editorial Destino *El quadern gris*, el primer volum de l'Obra Completa definitiva de Josep Pla.

Durant els anys següents, l'allau de premis i reconeixements no es va aturar, malgrat les reticències d'alguns sectors progressistes i catalanistes de la societat catalana, recelosos a la figura de Pla degut a la seva actuació els primers anys del franquisme i a algunes desafortunades i incompreses declaracions en el moment del restabliment de la democràcia. Tot i això, els nous volums de l'Obra Completa eren acollits de forma molt favorable per la crítica i el públic, i rebien nombrosos premis i el reconeixement i admiració dels milers de lectors de la seva obra.

Josep Pla va morir el 23 d'abril de 1981, diada de Sant Jordi, de la festa de la rosa i el llibre a Catalunya. Les més de 30.000 pàgines de prosa catalana que constitueixen els 45 volums de l'Obra Completa són el gran llegat de Josep Pla a la cultura catalana, un monument de la literatura catalana contemporània, i el punt de trobada d'una gernació de lectors que, encara avui, descobreixen per primera vegada o continuen rellegint la literatura de l'autor de Palafrugell.

2. Competències i sabers

2.1. COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES I SABERS DE L'ÀMBIT LINGÜÍSTIC¹

- **Competència específica 4**

Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.

- **Competència específica 5**

Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.

- **Competència específica 6**

Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.

- **Competència específica 8**

Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.

- **Competència específica 9**

Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.

¹ Segons el Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.

SABERS

COMUNICACIÓ

Gèneres discursius

- Detecció, anàlisi i ús de gèneres discursius de l'àmbit personal (conversa); educatiu de caràcter narratiu, descriptiu, dialogat i expositiu, d'acord amb les propietats textuais (adequació, coherència, cohesió i correcció), i social, parant especial atenció a les xarxes socials i mitjans de comunicació; respecte a l'etiqueta digital; avaluació de riscos de desinformació, manipulació i vulneració de la privacitat a la xarxa. Anàlisi de la imatge i elements paratextuals dels textos icònics, verbals i multimodals.

Processos

- Planificació, redacció, revisió i edició en diferents suports de textos escrits. Correcció gramatical i ortogràfica. Propietat lèxica. Usos de l'escriptura per a l'organització del pensament: presa de notes, esquemes, mapes conceptuals, definicions, resums, etc., en el context de l'aula, de la vida quotidiana i dels mitjans de comunicació, incloses les xarxes, i en les activitats acadèmiques.

- Cerca i selecció de la informació amb criteris de fiabilitat, qualitat i pertinència; anàlisi, valoració, reorganització i síntesi de la informació en esquemes propis i transformació en coneixement; comunicació i difusió de manera creativa i respectuosa amb la propietat intel·lectual. Utilització de plataformes virtuals per a la realització de projectes escolars.

EDUCACIÓ LITERÀRIA

Lectura guiada

- Lectura d'obres rellevants de la literatura juvenil contemporània i del patrimoni literari universal, inscrites en itineraris temàtics o de gènere, que incloguin la presència d'autores i autors, en el context de l'aula i de l'entorn proper que permeti fer la transferència a altres situacions de caràcter literari i cultural amb vincles amb la pròpia vida.

- Relació i contrast entre els elements constitutius del gènere literari i la construcció del sentit de l'obra. Anàlisi bàsica del valor dels recursos expressius; els seus efectes en la recepció.

- Creació de textos a partir de l'apropiació de les convencions del llenguatge literari i

en referència a models donats (imitació, transformació, continuació, etc.) en el context de l'expressió dels sentiments, emocions i experiències pròpies.

2.2. COMPETÈNCIES TRANSVERSALS

Competència personal, social i d'aprendre a aprendre

L'alumne o alumna ha de construir un model personal de reflexió i d'acció que li permeti ser progressivament més autònom en l'aprenentatge a través de l'aplicació d'estratègies cognitives, metacognitives i motivacionals.

També ha de conèixer-se ell o ella mateixa, respectar-se i valorar-se; per tant, créixer en l'autoestima i comprendre's i acceptar-se en un context social i plural. Esdevé la base del benestar emocional i social. En aquest sentit, l'alumne o alumna ha d'identificar les emocions que experimenta i regular els sentiments i les conductes que se'n deriven per assolir un estat de benestar personal i social, així com de resiliència. Igualment, ha de poder gestionar els reptes i canvis de la realitat i harmonitzar-los amb els objectius personals.

És important que l'alumne o alumna pugui treballar amb altres persones intercanviant idees i compartint responsabilitats, en un context de respecte i valoració, per tal d'aconseguir un objectiu comú. Implica també la resolució positiva de conflictes (negociació, convivència, respecte, empatia) i l'adaptació social i la convivència, en el context de la cultura de la pau. També implica que participi activament amb altres persones en la realització conjunta d'un projecte o acció, amb actitud cooperativa i col·laborativa en les tasques dins d'un equip, entenent que es treballa per a un objectiu comú, amb responsabilitat, empatia i respecte per l'altre.

Competència digital

L'augment de la complexitat exigeix el domini de nombroses eines i recursos tecnològics, digitals, culturals i lingüístics, per apropar-se a un món més global i sostenible. La competència digital implica l'ús segur, saludable, sostenible, crític i responsable de les tecnologies digitals per a l'aprenentatge en el treball i per a la participació en la societat, així com la interacció amb les esmentades tecnologies.

Inclou l'alfabetització en informació i dades, la comunicació i la col·laboració, l'alfabetització mediàtica, la creació de continguts digitals (inclosa la programació), la seguretat (inclòs el benestar digital) i les competències relacionades amb la ciutadania digital, la privacitat, la propietat intel·lectual, la resolució de problemes i el pensament computacional i crític. Inclou també la cooperació, hàbits, civisme i identitat digital.

Consisteix en el desenvolupament d'hàbits d'ús segur, saludable, sostenible, crític i responsable de les tecnologies digitals per a l'aprenentatge i la comunicació prenent en consideració la seguretat (inclòs el benestar digital), la privacitat i la propietat intel·lectual.

3. Proposta d'activitats

Els conceptes teòrics sobre els quals pivoten aquestes activitats han estat exposats en una sessió en línia per part del professor Jesús Revelles (U. de les Illes Balears). La presentació i la gravació de la sessió estaran disponibles en l'entorn virtual del curs.

3.1 ACTIVITATS INICIALS

- Consulta la biografia de Josep Pla a la pàgina web de la [Fundació Josep Pla](#). Llegeix les dades destacades del període “1920-1938, Cartes de Lluny”, època en què va treballar com a corresponsal per a diversos diaris i revistes, i fes una llista dels països en els quals va viatjar.
- Elabora un mapa interactiu amb la georeferenciació dels textos que apareixen al dossier, per fer-te una idea d'alguns dels llocs visitats per Pla. Es pot utilitzar el programa Google Earth.
- Elabora un fris cronològic dels textos que apareixen al dossier. Pots trobar eines d'edició digital a [edu365.cat](#).

3.2. ACTIVITATS COMUNES

Les activitats proposades d'aquest apartat són de tipus gramatical i es poden aplicar a qualsevol dels textos del dossier.

- Localitza els adjectius en el text.
- Localitza altres estructures descriptives en el text.
- Canvia els adjectius utilitzats per altres expressions sinònimes.
- Busca al diccionari el significat dels mots que no entenguis bé.
- Substitueix els substantius descrits per altres que encaixin amb els adjectius utilitzats.

2.3. Textos i activitats

En aquest apartat es proposa una selecció de fragments de textos de Josep Pla que tenen com a eix central el viatge, però que també s'emmarquen en altres temàtiques més concretes: el plaer de viatjar, els espais, la gent, l'ofici de periodista i el mitjà de transport. Cada text va acompanyat de dues o tres activitats de diversa tipologia que hi estan relacionades.

Invitació al viatge

Ara és el millor temps, estimat amic, d'anar pel món. Els enciams tenen un fil llunyà de frescor de neu; la carn a la brasa és sanguinolenta i blava; la dent, aguda, i el paladar, esmolat i abundant. El cel, alt i gloriós, fuig a tota hora, l'aire és suau. El sol és tebi i el vent petit porta una ramiola de fonoll, de romaní, d'esparreguera. En els recs, hi ha una cueta d'aigua, surten els créixens de les vores, s'afinen els espàrrecs. En els horts, les faveres treuen l'ull i l'orella de llebre esverada. Els ametllers són de color de rosa. Les pomeres tenen un borboll de carmí, tornassolat. Els detalls de les herbes es dibuixen amb una tendresa perfilada i dona gust d'abandonar-se, amb la violla del bastó, al somni de resseguir la cal·ligrafia de les plantes. El mar, llunyà, verd i blau, poblat de formes vagues, va passant. Tot és infinitament més consolador que assistir a les representacions d'aquest món, a la vana demència ornitològica, gòtica i geperuda, del material humà.

“Carles de Lluny”, dins *El Nord*, OC V, p. 17. Barcelona: Edicions Destino (1967)

ACTIVITATS

- Cerca els adjectius referits als elements naturals esmentats en el text.
- Reescriu el text canviant els adjectius per un altre que signifiqui el contrari o bé una qualitat allunyada de l'original. Utilitza el diccionari per buscar-ne el significat.
- Totes les descripcions fetes per Pla són evidències d'una època concreta de l'any. De quin moment es tracta? Pensa en una altra estació i fes una descripció dels elements naturals tot deixant constància de l'època de l'any que vols evocar.

Navegació per l'estuari del Hudson

Navegat el cap Hatteras, perdérem altra vegada la terra de vista, però la singladura fou amenitzada per la presència de molts vaixells que navegaven, com el nostre, al llarg de la costa dels Estats Units. Dijous dia 19 d'agost, a les vuit del matí, albiràrem el litoral de l'Estat de Nova Jersey, però la visibilitat era molt pobra. Ens trobàvem ja molt al nord, i la costa, baixa, es veia dins d'un tel de boira, incerta. El «Guadalupe» s'anà acostant a la terra per guanyar els *narrows*, o sia els estrets, que donen entrada a l'estuari del Hudson. Al voltant de les onze del matí veiérem les primeres cases sobre el litoral de Staten Island, primer *borough* de Nova York que es presentà a la vista. A mesura que ens anàvem acostant a la boca de l'estuari ens trobàrem literalment voltats d'una nombrosíssima flota de petits vaixells de pesca. La visibilitat continuà essent precària. El cel baix i el mar gris tenen el color tardoral del nord d'Europa. La costa apareix molt baixa. A dins de l'atmosfera opaca es dibuixen les estructures dels vaixells -algunes enormes- que, provinents de totes direccions, tracten, com el nostre, d'enfilar l'estuari. Les aigües són tèrboles. Tot entra en un ritme més lent.

Apareix el pràctic -un jove ros, vestit de paisà, seriós i rígid, cara d'escandinau-, que es fa càrrec del comandament i porta, lentament, el vaixell boca endins de l'estuari. Seguim una ratlla de balises que a la nit es converteixen en un seguit de petits fars a flor d'aigua. La navegació al voltant nostre es fa més espessa. Els vaixells que entren i els que surten segueixen una fila. Navegat l'estret, l'estuari s'eixampla esplendorosament. Apareixen les barcasses, pintades de vermell, arrossegades per petits remolcadors que transporten vagons de ferrocarril d'una riba a l'altra. Un oficial em fa observar que aquests vagons poden transportar cent tones de pes.

Les Amèriques, OC XXXIV, pàg. 28. Barcelona: Edicions Destino (1978).

ACTIVITATS

- A mesura que avança la narració, Pla va donant indicacions de les condicions atmosfèriques que afecten la navegació. Busca aquests fragments descriptius i torna'ls a escriure.
- Quins temps verbals identifiqués en el text? Posa'n un exemple de cada. En un punt de la narració es deixen les formes de passat per continuar amb les de present. Sabries dir quan succeeix això?
- Josep Pla afirma en el pròleg de *Les Amèriques* (1978) que Joseph Conrad "és l'escriptor que millor ha contat l'època de la navegació a vela". Busca informació sobre Conrad i compara el text de Pla amb l'inici del *Cor de les tenebres*, on es descriu la partida de Londres pel riu Tàmesi.

San Gimignano delle Alte Torre

El poble es veu de lluny murallat, torrat, posat amb un punt de petulància sobre una muntanya plana, amb les torres quadrades al vent, en mig del cor de la Toscana, entre un panorama dilatat, amb ondulacions llargues, simfonia reposada de verds poma, de blaus desmarxats, d'ocres i grisalla. Una vegada heu passat la muralla us fa l'efecte de trobar-vos dins del pati d'una vella fortalesa patinada. Les cases tenen l'aspecte, una mica sinistre, de la construcció fortificada: grans panys de paret, obertures minúscules, cegades, reixades. De vegades les pedres dels carrers us retronen sota els peus: és alguna cisterna o soterrani. El dintell² d'un pou, més enllà, fa de primer terme al perfil pesat d'una torre de guaita. La llegenda diu que hi havia, antigament, a San Gimignano, setanta-sis torres. En el segle setze se'n conservaven vint-i-cinc. Avui n'hi ha tretze, set de les quals volten la plaça principal. Aquesta plaça principal, que hom anomena de Vittorio Emanuele, presenta els dos grans monuments del poble: el palau Comunal i la Colegiata. Tots dos monuments són plens de tresors i tenen les parets afrescades per Gozzoli i Ghirlandaio. Aquesta plaça, amb les set torres que fan de guàrdia i els trossos d'arquitectura, presenta l'espectacle més acabat i suggestiu d'una vila

² La paraula *dintell* és un castellanisme, la forma normativa és *llinda*.

italiana de l'Edat Mitjana. El fet de trobar-se al marge de les grans rutes del turisme, fa que tot es mantingui encara intacte. Us sentiu transportat a l'època de les rivalitats de les famílies puixants i del localisme ferotge i sanguinari. Aquestes reminiscències fan com un fons arremolinat de passions, sobre el qual es dibuixa, marcada amb un estilet, el perfil de pedra de la vila, d'una duresa fina i tibant, una mica esquerpa, descarnada i àgil. És el primer esperit de Florència, el que fa el ple, entre les ombres vacil·lants o esperitades del Dant i la claror beata del Ghirlandaio en el David de Donatello, cama·lluent, orella alerta, pit jovençà, ull picant. En aquesta estratègia, d'ús purament particular, poso San Gimignano entre el Dant i el Donatello, i les pedres torrades del poble em semblen fetes expressos per portar, escrites amb una escarpra nerviosa, la calligrafia del poeta de les passions humanes.

"San Gimignano delle Alte Torre", La Veu de Catalunya (5/2/1929)

ACTIVITATS

- Cerca les paraules que pertanyin al camp semàntic de l'arquitectura i les eines de construcció.
- Busca en el fragment que va de "El fet de trobar-se..." fins a "...descarnada i àgil" les estructures que facin la funció de CN, i digues si es tracta d'un sintagma preposicional (SPrep) o un sintagma adjectival (SAdj).

Cuatro palabras

En el curso de mi vida literaria, he escrito varios libros de viaje. Uno de ellos, *Cartes de lluny*, que se publicó hace poco más de quince años, recibió, por parte del público, una acogida bastante cordial.

Hasta ahora he tenido la desgracia de no poder presentar a mis lectores un libro sobre algún país remoto, exótico y extraordinario. En mis libros, no hay mosquitos, ni leones, ni chacales, ni objeto alguno sorprendente o raro. Confieso sentir, por otra parte, poca afición por el exotismo. Mi heroísmo y bravura son escasos. Me gustan los países civilizados. Desde el punto de vista de la sensibilidad, me daría por satisfecho plenamente si pudiera llegar a ser un hombre europeo. He sido siempre aficionado a la *matelote* de anguilas, a la becada en canapé y a la perdiz mediterránea.

Antiguamente, el viajar era un privilegio de los grandes. Solía ser la coronación normal de los estudios de un hombre. En nuestra época, se generalizó y abarató de tal manera que un hombre como yo ha podido vivir durante veinte años en casi todos los países de Europa por cuatro cuartos. Pero esto también se ha terminado. Por el momento, no viajan más que los propagandistas y los diplomáticos.

Viajaba, ciertamente, mucha gente, pero quizá el número de personas que se desplazaban para formar su inteligencia y enriquecer su sensibilidad ha sido menor en nuestra época que un siglo o

dos atrás. En nuestro país, había tres pretextos esenciales para pasar la frontera: la peregrinación a Lourdes, la luna de miel y los negocios. ¡Cuánta gente ha ido a Lourdes en los últimos decenios! Se iba allí a ver el milagro, a cantar el *Ave*, a pedir a la Virgen que intercediera por nuestros pobres cuerpos y almas.

La luna de miel era otro de los grandes pretextos para hacer un largo viaje. A mi entender, sin embargo, la luna de miel es una mala época para contemplar el mundo externo con agudeza y claridad. Es cosa muy ardua ejecutar dos cosas importantes a la vez. Para salir de casa, es esta, quizá, la peor época de la vida. Si los recién casados hubieran tenido una ligera idea de su economía, nos habiéramos ahorrado los espectáculos que todos hemos visto en la estación de Francia: verlos llegar fatigados, descompuestos, deshechos, pidiendo mentalmente a gritos las zapatillas, maldiciendo Europa y sus museos, sus monumentos y su cocina detestable. No. No es buena época la luna de miel para hacer casi nada. Lo mejor, en estos casos, es salir a tomar un rato el sol por la Diagonal o el paseo de Gracia.

Y el tercer pretexto, los negocios, era como los anteriores. Uno viaja, generalmente, para ver las llamadas cosas inútiles del mundo —que son las únicas importantes— y los negocios no dejan tiempo para nada.

Lo esencial para aprovechar un viaje es tomarlo como finalidad misma. Andar por el mundo un poco al azar es muy agradable. Viajar sin tener un objeto concreto es una auténtica maravilla. Yo siento que podría curarme de todos mis vicios y de todas mis virtudes, caso de que tenga alguna; lo que no podré dejar jamás es mi recalcitrante vagabundaje. Hay que viajar para descubrir con los propios ojos que el mundo es muy pequeño, y por tanto, que es absolutamente necesario hacer un esfuerzo para dignificar la visión hasta llegar a ver las cosas en grande. Hay que viajar para darse cuenta de que una pasión, una idea, un hombre, solo son

importantes si resisten una proyección a través del tiempo y del espacio. No hay nada como alejarse un poco para curarse de la psicosis de la proximidad, de la deformación de la proximidad, de la que todos estamos atacados. Hay que viajar para aprender —a pesar de todo— a conservar, a perfeccionar, a tolerar.

Es en este sentido, creo, que los antiguos aconsejaban el desplazamiento. Creían que era un buen método para aprender a prescindir de pequeñeces, de difusos detalles, de torcidos cubileteos tribales, de grandiosidades escenográficas y falsas.

La pieza de caza del viajar es la aventura. La aventura es la flor, el perfume del azar y de la diversidad. A veces, es una puerta que se abre ante un mundo insospechado, sobre un mundo que se sabe dónde empieza y no se sabe dónde acaba.

En fin, ya que no se puede viajar como antes, hay que viajar de todos modos. Aquí está el fruto de mis recientes, insignificantes vagabundajes. Viajando en autobús, el vuelo es gallináceo.

La finalidad de este libro es triple: primero, aspiro, como todos los autores de libros, el ganar con él algún dinerillo para ir tirando. Segundo: en el momento de escribirlo he tratado de contrastar hasta qué punto puedo llegar, manejando esta lengua, a la desnudez estilística, a la simplificación máxima de la manera literaria. No tengo ningún inconveniente en confesar que el considerable esfuerzo que he debido hacer —lo digo para que a nadie se le ocurra agradecerme— no ha sido logrado.

Finalmente, espero —y esto es cosa mía— que este libro será leído dentro de cien años cuando algún curioso —y espero, gustoso— erudito trate de resucitar la vida que estamos arrastrando, el temporal que estamos capeando.

Esta tercera finalidad es importantísima. La segunda, también. Y la primera, no digamos.

J. P.

Mas Pla, 1941-1942

Pròleg de *Viaje en autobús*, p. 79-82. Editorial Càtedra. Edició de Xavier Pla (2021)

ACTIVITATS

- Escriu un comentari de text seguint l'estructura següent:
 - Contextualització
 - Tema i contingut
 - Elements discursius, lingüístics i estètics
 - Valoració personal o conclusió
- Què significa per a tu viatjar? Fes anotacions valoratives tot utilitzant adjectius i altres estructures descriptives sobre el fet de viatjar. Prepara un text oral de 30 segons i després grava el discurs. Es pot fer un recull de les gravacions de tots els alumnes i exposar-les en un espai digital.

El primer viatge en avió

En el curs de la meua vida he fet alguns viatges en avió, de llarg abast. No ho dic pas per ufanar-me'n ni en virtut d'una explosió de provincianisme tan habitual al Mediterrani. Havent, en tot cas, escrit una gran abundància de papers sobre els viatges a peu i sobre els desplaçaments en autobús, em permetreu, espero, de dir alguna cosa sobre això de volar pels aires.

Han passat molts anys des de la primera vegada que vaig volar. Això es produí el 1920 -fa més de quaranta anys. Aleshores jo era corresponsal a París d'un diari de Barcelona i, com a tal, freqüentava la Maison de la Presse, rue François I, que presidia el novel·lista i crític Edmond Jaloux, un dels homes més artistes i més refinats que en ma vida hagi tractat. Aleshores no hi havia conferències de premsa, però hi havia oficines on donaven, utilitzant molts raonaments, és a dir, sense brutalitat, les consignes estatals. Aquest paternalisme no era pas agradable. En altres països, més tard, fou odiós, per no dir repugnant. Això no evità que els països totalitaris perdessin la guerra i que la seva jactància fos esclafada. Jaloux era un censor amable. L'ofici no li agradava, però, com que la seva

literatura no es venia pas gaire, calia que s'hi dedicués. Tenia la paella pel mànec, però donava facilitats. Un dia em proposà d'anar a Brussel·les en un avió militar dels que havien fet la guerra. Vaig acceptar, vaig anar a Villecoublay i em vaig embarcar al costat d'un pilot francès, vestit de militar, en un aparell molt petit, descobert i d'un aspecte molt precari. L'oficial em proposà de posar-me un casc d'acer i estrènyer-me el cinturó del seient, i així emprenguérem la marxa. Un cop remuntada la pista, el meu cos se sentí envaït per un soroll tan espantós -tot i que l'aparell només tenia un sol motor- que vaig quedar fet un enze. En realitat, vaig quedar en una forma de desmai. El soroll del motor immediat, sumat al de la llauna del caixó de l'aparell, em deixà com inconscient. De bona gana hauria demanat al pilot per tornar a terra, però, podent i tot, no crec pas que m'hagués sentit. Fou un turment espantós, produït només per la manca de costum, i, a part el soroll, no crec que percebé res més; no vaig veure absolutament res ni crec que m'adonés dels moviments de l'aparell, que degueren ésser un sacseig molt accentuat. Quan aterràrem a Brussel·les, l'aviador em veié tan esbalaït i fet un enze, que em proposà de tornar a París en tren, cosa que vaig fer encantat. Em vaig proposar de no tornar a pujar a cap avió mentre allò del soroll no es resolgués. Crec, en tot cas, que les persones que van volar els primers anys de l'aviació tenen molt de mèrit. A part la hipòtesi de caure, hipòtesi important, calgué una vitalitat immensa per a resistir el soroll dels motors primitius i fer-lo compatible amb el funcionament dels altres sentits humans. En el Museu Smithsonian, de Washington, vaig veure l'aparell irrisori en el qual Lindbergh travessà l'Atlàntic, com vaig veure la primera càpsula -autèntica- espacial. La capacitat de l'home per a la insensatesa és impressionant.

Les Amèriques, OC XXXIV, p. 472-473. Edicions Destino (1978)

ACTIVITATS

- Quina és la causa principal d'aquesta mala experiència de viatjar en avió? Quins efectes li provoquen?
- El personatge de Jaloux serveix a Pla per explicar una pràctica habitual amb què es trobaven els periodistes de l'època. De què es tracta? Consideres que actualment també es du a terme aquesta manera de fer?
- L'anècdota maleïda. Explica algun episodi una mica extravagant, ridícul, curiós... que t'hagi passat. Una historieta d'aquelles que voldries oblidar, però que acaba reapareixent incansablement a cada dinar familiar.

El barri d'Alfama

És el barri més pintoresc de la capital. d'un sabor popular més acusat, amb reminiscències antigues molt notables. Barri de navegants i de pescadors, perfumat de fregides de peix i de perfums barats, de carrerons deliciosos, de racons puntejats de detalls gràcils, amb reminiscències d'una jueria important. El barri serà sempre una atracció considerable -d'un gran caràcter. Ja som al caràcter. He

pujat fins al Mirador de Santa Lucia, des d'on es poden veure els teulats. M'he assegut en un banc de rajoles de València davant una capella que tenia a la porta un ram de floretes blavisses. He vist la incisió dels carrers de dalt a baix. En el cap al tard estival, més aviat xafogós, els homes s'asseien al llindar de les cases i les criatures, mig nues, amb uns culs de color de síndria, jugaven pel sec del carrer; en una finestra una senyora que semblava mulata es pentinava entre una cacatua engabiada i un test de geranis. Tot i que el règim és beat, la prostitució hi és fàcil, caritativa, ingènua i immemorial. Més enllà de l'aglomeració urbana vertical, bigarrada i pintada, es veia l'aigua del riu, d'una blavor de plom tèrbola i grisenca, les corbetes de les veles tenyides de suc de pipa voltejant al vent del crepuscle, les fumeroles dels vaixells del port i en una llum rossa densa, el paisatge lleugerament ondulat, molt dolç, de les terres de l'altra banda de l'ample i insensible corrent d'aigua.

“Divagant per Lisboa”, dins *Direcció Lisboa*. OCXXVIII, p.167-168. Barcelona: Edicions Destino (1975)

ACTIVITATS

- Pla fa la descripció d'una escena popular des d'un mirador de la ciutat, amb un enquadrament d'angle picat, si agafem termes del llenguatge cinematogràfic. Digues quins són els elements estàtics i quins els que tenen moviment.
- Situa't en un punt elevat d'una població i fes una descripció de l'escena que veus des de dalt. Combina elements estàtics i mòbils i serveix-te dels diversos recursos descriptius.

Els tòpics de l'italià

Només una estada llarga pot permetre comprendre una mica el país, que no és pas tan senzill com pot fer suposar la precisió dels tòpics que sobre els italians i el país hom transporta diríem a priori, en arribar-hi. Hi ha un tòpic segons el qual l'italià és un home vehement, xerraire, loquaç, bastant dramàtic, una mica comediant, utilitzador d'una fraseologia passablement buida, d'un retoricisme sentimental molt acusat, de gran tendència a la gesticulació, de gran mobilitat de faccions, d'una verbotat aclaparadora, d'una bufoneria de vegades escanyada i sarcàstica, de vegades inflada de fanfarronada. Aquesta és -mal descrita- la figura que circula del personatge nacional -figura que estava notòriament en baixa i que els esdeveniments del període feixista contribuïren a remodelar i repintar.

Ara, jo no vull pas dir que no es trobi a Itàlia algun tipus semblant al del tòpic assenyalat. Però considerar que aquesta és una figura genèrica seria un error fenomenal. El cromó que circula és una reminiscència de l'època de les despòtiques dominacions estrangeres que es projectaren durant segles sobre aquest noble país i el mistificaren sense, però, arribar mai a subjectar-lo. La dominació forastera ha creat sempre la bufoneria del servilisme i la fanfarronada del col·laborador. És natural, així, que el tipus es mantingui en un estat de latència, perquè els estigmes històrics són difícilment esborrables. Ara, que aquesta figura pugui ésser tinguda per un tipus genèric és totalment inacceptable.

Més aviat el gran descobriment que feu a Itàlia és el d'una figura contrària: una figura eixuta, positiva, racional, lògica, de vegades d'una lògica aristotèlica, d'un sentimentalisme extern escassíssim, d'una gran ironia dissimulada, d'una cortesia més aviat adusta, molt caut i prudent en la utilització de les paraules, d'un tacte perfecte, d'una llengua escarida, d'una superfície social llisa però freda, d'un domini visible, d'una petulància rarament subratllada -menys subratllada que la seriositat i sovint la gravetat. Aquest és el gran descobriment que feu a Itàlia.

Cartes d'Itàlia, p. 24-25. Edicions Destino (2009)

ACTIVITATS

- Classifica en una columna els qualificatius referents al tòpic del personatge italià, i, al costat, les qualitats que Pla creu que s'ajusten més a la realitat. Després cerca al diccionari el vocabulari que no hagi entès pel context.
- Josep Pla té una teoria respecte de l'origen d'aquesta imatge tòpica. Explica-la breument amb les teves paraules.
- Feu una reflexió en grup sobre els tòpics que fan referència als catalans i anoteu unes quantes característiques. Us hi sentiu identificats?

El tren fascista

La desmovilización fascista nos ha pillado en la estación de Florencia, al ir a tomar el expreso Roma-Venecia. El tren lleva cuatro horas de retraso. Debía llegar a las seis y cuarenta de la mañana; pero *habiendo sido tomado por asalto por los fascistas* en Roma, y habiendo sido tiroteado en el trayecto Orvieto-Brezzo, hasta el punto de que los fascistas han contestado a tiros de ametralladora desde la máquina, no llegará hasta las diez. Hemos esperado cuatro horas mortales paseando por el andén, tomado por el *fascio* florentino.

El tren ha llegado, al fin, lleno hasta los topes, la máquina embanderada. En el furgón delantero, que viene abierto, montan la guardia cuatro fascistas, con el gorro y la borla colgante, en torno a dos ametralladoras. En el primer vagón hay un escrito que dice: "Treno fascista. Legione de Ferrara". Intentamos subir, sin lograrlo. Cuando creemos definitivamente perdida la esperanza de llegar a Bolonia, un fascista, de la ventanilla de un vagón de tercera, se apiada, más que de nosotros, de nuestras maletas, y nos invita a sentarnos en su sitio. Subimos, colocamos el equipaje debajo de los bancos, en los rincones que dejan dos "camisas negras", dos chicos fornidos que roncan con la boca abierta, y nos disponemos a pasar el viaje en el corredor del vagón.

Las terceras italianas son como las españolas: mugrientas y destartaladas. Tienen la desventaja, sobre las nuestras, de oler a vinaza, a "chianti" espeso. La Italia popular huele a eso. Esta del tren fascista huele a todo. Sus ocupantes la han convertido en un estercolero. El italiano es, después del portugués, el latino que escupe más. El Baudello habla en una de sus sabrosas novelas del vicio de escupir que tenían las señoras italianas de su tiempo. Los viajeros vienen, además, del sitio de Roma,

y llevan la suciedad de quien ha hecho un golpe de Estado. Casi todos llevan la camisa negra, con el casco y el pantalón de las trincheras, porque la mayoría han hecho la guerra. Advierto que el fascismo de Ferrara no ha tomado la moda que ha impuesto el fascismo toscano de llevar los cabellos largos y rizados, de manera que formen con el cuero cabelludo un ángulo de 80 grados, y que tomen, de conjunto, el aire de una mata de escarola. En Florencia hay máquinas para poner los cabellos así. La sobriedad capilar de la legión toscana me complace, mucho más que la sobriedad de armamento que noto en la legión. Veo toda clase de armas. Espingardas, escopetas de caza, máuseres de varios modelos, puñales enfundados o sin enfundar, pistolas de todas las formas y magnitudes. En un rincón han plantado un clavo al vagón y han colgado las armas.

“De Florencia a Bolonia en un tren fascista”, Notas de Italia, *El Sol* (07/11/1922)

ACTIVITATS

- Cerca informació del context d'aquest fragment:
 - Què feia Josep Pla a Itàlia?
 - Per què el tren és “fascista”? D'on ve la paraula?
 - Qui eren els “camisas negras”?Podeu cercar més articles d'aquesta estada a Itàlia al cercador de Joseppladigital.cat, on podreu completar la informació que es demana.
- En el darrer paràgraf, Pla desvia l'atenció de la transcendència del moment històric descrit posant al davant un aspecte més trivial. De què es tracta? Posa'n algun exemple.

Soho

Soho és un barri de persones d'extracció barrejada, i hi ha molts continentals. És un barri de teatres i de music-halls, de botigues italianes, de restaurants francesos, d'antiquaris, de prostíbuls i de jueus, de botigues fosques que venen ocells dissecats i peixos de colors, i de llibreters de vell que amaguen col·leccions de postals pornogràfiques dins de llibres de teologia; de drapaires que lloguen barrets de copa i de velles senyores amb un vel a la cara que els proposen la venda d'una condecoració per sota de la capa; de gent rara que vingué a Londres fa vint anys, per una setmana, i encara no n'ha marxat, i d'altres desembarcats de fresc per estar-s'hi molt temps i que marxaran l'endemà; de belgues amb cara de bebè i el séc de la invasió alemanya, de grecs xerraires d'orella drete i clatell esquilat, de prínceps russos que badallen, de negres, de joqueis, de còmics, de boxadors, de fracassats, de genis, de fantàstics i de portuguesos vellutats. Soho és una trituradora humana que treballa de nits i de dies, un barri de màgia popular concentrada i de jocs de mans, un cul-de-sac ple de monstres horribles i d'àngels inefables. A Soho hi ha totes les olors de les coses del món i totes les olors de Londres -carbó, fum de tabac, de figues seques i quitrà-; hi ha espècimens extractats de la humanitat i extracte d'anglès pur; hi ha això que cerquen fa tants de segles els savis: l'essència de la moral i la immoralitat químicament pura. Soho no és ni un barri alt ni un barri baix, ni un barri

elegant ni un barri inelegant, ni un barri de pobres ni un barri de rics, ni del passat ni del present, ni de l'esdevenidor, perquè és l'essència de la relativitat. No hi ha ningú que hi neixi ni que hi mori, però hom s'hi afaita, hom hi pren el te o hi pren la sífilis, hom hi fa el milionari o hi xucla les comes de llagosta de l'Scot's Restaurant. Soho és un dels quadros de la vida humana més bons que existeixen i potser només n'hi ha un exemplar.

"Notes d'Anglaterra: sobre Londres", *Revista de Catalunya*, p. 343-344 (01/04/1927)

ACTIVITATS

- Per descriure el barri londinenc del Soho, Josep Pla recorre a l'enumeració de diversos dels elements que hi podem trobar, com ara tipus de locals i oficis, tipus de gent, tipus d'olors i tipus d'activitats. Posa'n un parell d'exemples de cada.
- Pla també defineix el barri explicant allò que no és, servint-se del joc entre termes contraris. Posa'n algun exemple i explica quina intenció creus que té aquesta tècnica descriptiva.
- Aplica l'estructura utilitzada en aquest text del Soho per descriure el teu barri, ciutat o població. Atreveix-te a fer servir elements descriptius similars.

La creixença de Romania

Hi ha res més fantàstic que la creixença de Romania? Aquest país, fa quaranta anys, dormia sota la dominació turca. Abans de la guerra, tenia cent trenta mil quilòmetres quadrats i la seva població arribava a penes als vuit milions d'habitants. Avui Romania ha gairebé triplicat la seva extensió territorial i la seva població depassa els disset milions d'habitants. Romania és, amb Polònia, el país més considerable de l'Est europeu. Les bases econòmiques del país tenen una gran solidesa. Romania té unes possibilitats agrícoles importantíssimes. Té, a més a més, una riquesa petrolífera abundant i de primera qualitat. Per tenir una idea de la riquesa agrícola d'aquest país, s'ha de pensar amb les terres millors de Rússia i d'Amèrica, amb els camps de blat que no s'acaben a l'horitzó visible, amb les gleves interminables. I tenir petroli tothom sap el que representa. Hom no es pot estar realment, viatjant per aquest país, d'envejar l'abundància amb què la naturalesa l'ha dotat i la prodigalitat vital que conté aquesta terra. Romania és un país de gran esdevenidor i si arriba mai - cosa perfectament possible - a administrar-se i governar-se bé, podria arribar a ésser una de les primeres nacions d'Europa. La matèria, per a fer una gran Romania, sobre per tots quatre cantons.

La creixença de Romania es deu, com tothom sap, als tractats de la darrera guerra. Aquests documents han estat, per a Bucarest, veritablement benignes, llarguíssimament favorables. De fet, hom ha afegit a les províncies que constituïen el joveníssim regne la Bessaràbia russa, Transsilvània hongaresa, les províncies austríaques, la Dobrudja búlgara. Segons els dirigents de Bucarest -i aquesta opinió concorda exactament amb les necessitats de l'Estat Major francès- avui Romania té les seves fronteres naturals i legítimes. És possible que sigui veritat; és possible, també, que no ho sigui. Romania ha rebut riquíssimes províncies, però en les terres a què ens referim el nombre d'al·lògens és considerable. Romania ha rebut riquíssimes províncies, Romania es podria comparar a

un plat rodejat d'una salada variadíssima. El plat són els romanesos; la salada està formada pels hongaresos, els alemanys, els búlgars, els ucraïnesos, els jueus. De jueus, n'hi ha, a Romania, més d'un milió. Per això és perillós de parlar, en termes absoluts, en aquest país, de fronteres naturals i d'unitats definitives. La història dirà, sobre tot això, la darrera paraula, algun dia.

“Panorama de Romania”, *La Veu de Catalunya* (25/10/1929)

ACTIVITATS

- Què significa l'expressió: “Romania es podria comparar a un plat rodejat d'una salada variadíssima”?
- Per què Pla creu és perillós parlar de fronteres naturals i unitats definitives?
- En aquest article Josep Pla especulava sobre les possibilitats que tenia la Romania sorgida de la Primera Guerra Mundial per convertir-se en un país capdavanter en el marc europeu. Busqueu informació sobre el país actualment i compareu dades objectives (nombre d'habitants, límits actuals, recursos...). Creieu que s'ha complert el vaticini de Pla passada gairebé una centúria?

3. Solucions

Invitació al viatge

- **Cerca els adjectius referits als elements naturals esmentats en el text.**

cel: alt i gloriós; aire: suau; sol: tebi; vent: petit; berriscol de carmí (de les pomeres): tornassolat; mar: llunyà, verd, blau, poblat de formes vagues.

Es pot considerar incloure a l'exercici altres estructures lingüístiques que facin de CN.

- **Reescriu el text canviant els adjectius per un altre que signifiqui el contrari o bé una qualitat allunyada de l'original. Utilitza el diccionari per buscar-ne el significat.**

Resposta oberta.

Totes les descripcions fetes per Pla són evidències d'una època concreta de l'any. De quin moment es tracta? Per la floració de l'ametller i la pomera ens situem a finals d'hivern (febrer i març), quan ja es comença a intuir la primavera.

- **Pensa en una altra estació i fes una descripció dels elements naturals tot deixant constància de l'època de l'any que vols evocar.**

Resposta lliure.

Navegació per l'estuari del Hudson

- **A mesura que avança la narració, Pla va donant indicacions de les condicions atmosfèriques que afecten la navegació. Busca aquests fragments descriptius i torna'ls a escriure.**

la visibilitat era molt pobre; la costa, baixa, es veia dins d'un tel de boira, incerta; la visibilitat continuà essent precària; El cel baix i el mar gris tenen el color tardoral del nord d'Europa; A dins de l'atmosfera opaca es dibuixen les estructures dels vaixells; Les aigües són tèrboles; Tot entra en un ritme més lent; Seguim una ratlla de balises que a la nit es converteixen en un seguit de petits fars a flor d'aigua; La navegació al voltant nostre es fa més espessa.

- **Quins temps verbals identifiquen en el text? Posa'n un exemple de cada.**

PARTICIPI: navegat.

INFINITIU: guanyar.

PASSAT SIMPLE: perdérem, fou amenitzada (veu passiva), albiràrem, s'anà acostant (perífrasi), veiérem, presentà, trobàrem, continuà essent (perífrasi),

IMPERFET: navegaven, era, ens trobàvem, es veia, anàvem acostant (perífrasi),

PRESENT: donen, tenen, apareix, dibuixen, tracten, són, entra, apareix, es fa càrrec, porta, seguim, es converteixen, es fa, entren, surten, segueixen, s'eixampla, apareixen, transporten, fa observar, transportar.

En un punt de la narració es deixen les formes de passat per continuar amb les de present. Sabries dir quan succeeix això? El cel baix i el mar gris tenen el color tardoral del nord d'Europa...

- **Josep Pla afirma en el pròleg de *Les Amèriques* (1978) que Joseph Conrad “és l'escriptor que millor ha contat l'època de la navegació a vela”. Busca informació sobre Conrad i compara el text de Pla amb l'inici del *Cor de les tenebres*, on es descriu la partida de Londres pel riu Tàmesi.**

Es tracta de fer un exercici comparatiu entre els dos textos, per fixar-se en els punts que tenen en contacte a l'hora de narrar la navegació: elements nàutics, adjectivació, atmosfera, comparacions...

Aquest és el fragment de Conrad a què es fa referència, l'inici d'*El cor de les tenebres*:

El Nellie, un iot de creuers, bornejava a l'entorn de l'àncora sense el més mínim aleteig de les veles, i restà quiet. La marea havia pujat, el vent estava quasi en calma i, com que es dirigia riu avall, l'única cosa que podia fer era llançar l'àncora i esperar que la marea baixés.

La desembocadura del Tàmesi s'allargava davant nostre com el començament d'un interminable canal. A l'horitzó, el mar i el cel s'unien sense cap comissura, i en l'espai lluminós, les colrades veles de les barques que el corrent sacsejava semblaven immòbils rams vermells de lona, de punta afilada, amb reflexos de vernís. Una boirina planava sobre les costes baixes, que llanguien mar endins en una dissipada planura. L'aire sobre Gravesand era fosc, i una mica més enrere semblava que es condensés una llòbrega foscor, forjant-se immòbil sobre la més gran i la més magnífica de les ciutats de la terra.

El cor de les tenebres, Joseph Conrad. Edicions 62. Barcelona: 2002.

San Gimignano delle Alte Torre

- **Cerca les paraules que pertanyin al camp semàntic de l'arquitectura i les eines de construcció.**
poble murallat, torrat; torres; muralla; fortalesa patinada; panys de paret; obertures cegades i reixades; cisterna; soterrani; dintell d'un pou; torre de guaita; pedres torrades; carrers; plaça principal; monuments; parets afrescades; trossos d'arquitectura; estilet; escarpra.
- **Busca en el fragment que va de “El fet de trobar-se...” fins a “...descarnada i àgil” les estructures que facin la funció de CN, i digues si es tracta d'un sintagma preposicional (SPrep) o un sintagma adjectival (SAdj).**
rutes del turisme (SPrep); època de les rivalitats (SPrep); rivalitats de les famílies puixants (SPrep); famílies puixants (SAdj); època del localisme ferotge i sanguinari (SPrep); localisme ferotge i sanguinari (SAdj); fons arremolinat de passions (SAdj); perfil de pedra (SPrep); perfil de la vila (SPrep); duresa fina i tibant (SAdj); duresa esquerpa, descarnada i àgil (SAdj).

Cuatro palabras

- **Escriu un comentari de text seguint l'estructura següent:**
 - **Contextualització**
 - **Tema i contingut**

- Elements discursius, lingüístics i estètics
- Valoració personal o conclusió

Resposta oberta.

- **Què significa per a tu viatjar? Fes anotacions valoratives tot utilitzant adjectius i altres estructures descriptives sobre el fet de viatjar. Prepara un text oral de 30 segons i després grava el discurs. Es pot fer un recull de les gravacions de tots els alumnes i exposar-les en un espai digital.**

Resposta lliure.

El primer viatge en avió

- **Quina és la causa principal d'aquesta mala experiència de viatjar en avió? Sobretot el soroll espantós que fa l'aparell. Quins efectes li provoquen? Diu que queda fet un enze, gairebé desmaiàt, inconscient... i qualifica l'experiència de turment espantós.**
- **El personatge de Jaloux serveix a Pla per explicar una pràctica habitual amb què es trobaven els periodistes de l'època. De què es tracta? Els periodistes sovint havien de passar pel control de la censura, que consistia a vigilar el que escrivien abans de publicar la notícia. El mateix Edmond Jaloux havia treballat de censor. D'altra banda, els aparells de l'estat, quan feien comunicacions oficials, donaven a conèixer només la informació que els interessava. Consideres que actualment també es du a terme aquesta manera de fer?**

Resposta lliure.

- **L'anècdota maleïda. Explica algun episodi una mica extravagant, ridícul, curios... que t'hagi passat. Una historieta d'aquelles que voldries oblidar, però que acaba reapareixent incansablement a cada dinar familiar.**

Resposta lliure.

El barri d'Alfama

- **Pla fa la descripció d'una escena popular des d'un mirador de la ciutat, amb un enquadrament d'angle picat, si agafem termes del llenguatge cinematogràfic. Digues quins són els elements estàtics i quins els que tenen moviment.**

ELEMENTS ESTÀTICS: la capella, ram de floretes blavisses, carrers de dalt a baix, cacatua engabiada, test de geranis, el paisatge lleugerament ondulat, les terres de l'altra banda.

ELEMENTS AMB MOVIMENT: els homes s'asseien, les criatures jugaven, una senyora es pentinava, l'aigua del riu, les corbetes de les veles, el vent del crepuscle, les fumeroles dels vaixells, insensible corrent d'aigua.

- **Situa't en un punt elevat d'una població i fes una descripció de l'escena que veus des de dalt. Combina elements estàtics i mòbils i serveix-te dels diversos recursos descriptius.**

Resposta lliure.

Els tòpics de l'italià

- **Classifica en una columna els qualificatius referents al tòpic del personatge italià, i, al costat, les qualitats que Pla creu que s'ajusten més a la realitat. Després cerca al diccionari el vocabulari que no hagi entès pel context.**

TÒPICS: l'italià és un home vehement, xerraire, loquaç, bastant dramàtic, una mica comediant, utilitzador d'una fraseologia passablement buida, d'un retoricisme sentimental molt acusat, de gran tendència a la gesticulació, de gran mobilitat de faccions, d'una verbositat aclaparadora, d'una bufoneria de vegades escanyada i sarcàstica, de vegades inflada de fanfarronada.

CONCEPTE DE PLA: una figura eixuta, positiva, racional, lògica, de vegades d'una lògica aristotèlica, d'un sentimentalisme extern escassíssim, d'una gran ironia dissimulada, d'una cortesia més aviat adusta, molt caut i prudent en la utilització de les paraules, d'un tacte perfecte, d'una llengua esgarjada, d'una superfície social llisa però freda, d'un domini visible, d'una petulància rarament subratllada -menys subratllada que la seriositat i sovint la gravetat.

- **Josep Pla té una teoria respecte de l'origen d'aquesta imatge tòpica. Explica-la breument amb les teves paraules.**

Aquest concepte sobre l'italià, aquest "cromo", prové dels moments en què Itàlia ha estat dominada. El dominador procura crear una imatge burlesca del dominat, per fer perdurar el seu poder sobre ell i anar-li alimentant un sentiment d'inferioritat.

- **Feu una reflexió en grup sobre els tòpics que fan referència als catalans i anoteu unes quantes característiques. Us hi sentiu identificats?**

Resposta lliure.

El tren fascista

- **Cerca informació del context d'aquest fragment:**
 - **Què feia Josep Pla a Itàlia?** Treballava com a enviat especial per a diverses publicacions, entre les quals el diari madrileny El Sol. Havia de cobrir especialment la Marxa sobre Roma, que marca l'inici de la Itàlia feixista.
 - **Per què el tren és "fascista"? Perquè n'havien pres el control combatents feixistes, pocs dies després de l'arribada al poder de Mussolini. D'on ve la paraula?** Etimologia: de l'it. fascismo, der. de fascio 'feix', al·lusió al feix dels lictors romans esdevingut símbol d'aquest moviment italià (Font: GDLC)
 - **Qui eren els "camisas negras"?**
Eren els combatents feixistes italians mobilitzats per Mussolini per prendre el control del país. El nom es deu a la camisa de color negre que vestien com a tret identificatiu.

Podeu cercar més articles d'aquesta estada a Itàlia al cercador de Joseppladigital.cat, on podreu completar la informació que es demana mitjançant el testimoni directe de Josep Pla.

- En el darrer paràgraf, Pla desvia l'atenció de la transcendència del moment històric descrit posant al davant un aspecte més trivial. De què es tracta? Posa'n algun exemple.

Josep Pla es fixa en la manera de pentinar-se dels camises negres, i destaca la tendència apareguda a la Toscana, on porten els cabells com una "mata d'escarola" i diu que tenen màquines expresses per tallar-se els cabells d'aquesta manera.

Soho

- Per descriure el barri londinenc del Soho, Josep Pla recorre a l'enumeració de diversos dels elements que hi podem trobar, com ara tipus de locals i oficis, tipus de gent, tipus d'olors i tipus d'activitats. Posa'n un parell d'exemples de cada.

LOCALS I OFICIS: *teatres; music-halls; botigues italianes; restaurants francesos; antiquaris; prostíbuls; botigues fosques que venen ocells dissecats i peixos de colors; llibreters de vell que amaguen col·leccions de postals pornogràfiques dins de llibres de teologia; drapaires que lloguen barrets de copa; velles senyores amb un vel a la cara que els proposen la venda d'una condecoració per sota de la capa.*

GENT: *persones d'extracció barrejada; molts continentals; jueus; gent rara que vingué per una setmana i encara no n'ha marxat; gent desembarcada de fresc per estar-s'hi molt temps i que marxarà l'endemà; belgues amb cara de bebè i el séc de la invasió alemanya; grecs xerraires d'orella dreta i clatell esquilat; prínceps russos que badallen; negres; joqueis; còmics; boxadors; fracassats; genis; fantàstics; portuguesos vellutats; monstres horribles; àngels inefables.*

OLORS: *totes les olors de les coses del món; totes les olors de Londres: carbó, fum de tabac, figues seques i quitrà.*

ACTIVITATS: *ningú hi neix; ningú hi mor; hom s'hi afaita; hi pren el te; hi pren la sífilis; hi fa el milionari; hi xucla les cames de llagosta a l'Scot's Restaurant.*

- Pla també defineix el barri explicant allò que no és, servint-se del joc entre termes contraris. Posa'n algun exemple i explica quina intenció creus que té aquesta tècnica descriptiva.

Soho no és ni un barri alt ni un barri baix, ni un barri elegant ni un barri inelegant, ni un barri de pobres ni un barri de rics, ni del passat ni del present, ni de l'esdevenidor, perquè és l'essència de la relativitat. No hi ha ningú que hi neixi ni que hi mori, però hom s'hi afaita, hom hi pren el te o hi pren la sífilis, hom hi fa el milionari o hi xucla les cames de llagosta de l'Scot's Restaurant.

El fet de descartar les característiques extremes permet incloure allò que es defineix dins la resta del ventall de possibilitats. S'utilitza la indefinició com a tret distintiu i paradoxalment s'ofereix una visió molt completa del barri.

- **Aplica l'estructura utilitzada en aquest text del Soho per descriure el teu barri, ciutat o població. Atreix-te a fer servir elements descriptius similars.**

Resposta lliure.

La creixença de Romania

- **Què significa l'expressió: "Romania es podria comparar a un plat rodejat d'una salada variadíssima"?**

La frase és una metàfora culinària de la configuració social diversa de la Romania sorgida de la Primera Guerra Mundial, que ha incorporat noves ètnies i nacionalitats: romanesos, hongaresos, alemanys, búlgars, ucraïnesos i jueus.

- **Per què Pla creu és perillós parlar de fronteres naturals i unitats definitives?**

La nova limitació territorial de Romania s'ajusta a les fronteres naturals, és a dir, a la geografia, segons el govern romanès. Ara bé, aquestes fronteres naturals són molt relatives a l'hora de delimitar els grups humans, tal com ho demostra la diversitat de la població que ha quedat ara a Romania. Les muntanyes i els rius no es mouen, però la gent sí, i amb aquests moviments es van redefinint les fronteres polítiques al llarg del temps. Per això és molt arriscat dir que l'actual Romania és una unitat definitiva.

- **En aquest article Josep Pla especulava sobre les possibilitats que tenia la Romania sorgida de la Primera Guerra Mundial per convertir-se en un país capdavanter en el marc europeu. Busqueu informació sobre el país actualment i compareu dades objectives (nombre d'habitants, límits actuals, recursos...). Creieu que s'ha complert el vaticini de Pla passada gairebé una centúria?**

Resposta oberta

4. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla

Rosend Arqués, «Josep Pla: Itàlia com a mirall», *Quadern d'italià*, 7, 2002, p. 182-206.

L'article estudia la relació de Josep Pla amb Itàlia, basant-se sobretot, però no exclusivament, en el primer contacte de l'escriptor empordanès amb la península italiana tal com aquest es veu reflectit en les seves col·laboracions a diferents publicacions a principis dels anys vint. L'article analitza també el mètode d'escriptura de l'autor a través de la lectura d'alguns fragments de la seva obra, en especial l'article sobre la seva primera visita a Asís, que és el nucli original del llibre *Cartes d'Itàlia*.

[RESUM] – Text complet a:

<https://pdfs.semanticscholar.org/45e3/a5d20eb6eb413dc31bbafe5a900cc7247806.pdf>

Dasca, Maria. «El relat del viatge *A weekend (d'estiu) a Nova York (1955)* de Josep Pla». *Llengua i literatura*, 2018, p. 101-125.

El 1955 Josep Pla publicava el llibre *Week-end (d'estiu) a New York*, tercera sèrie de les «Cartes de lluny», i recull de les cròniques del viatge a Nova York que havia publicat a Destino un any abans, amb motiu d'un viatge que li en-carregà l'editor Josep Vergés l'estiu del 1954. El 1960 les cròniques foren integrades en el volum *Viaje a América*, amb un pròleg de Nèstor Luján. Final-ment, l'any 1978, el volum 34 de l'Obra completa inclourà la crònica del viatge sota l'epígraf *Les Amèriques*. El llibre de Pla de 1955 s'insereix en una tradició de literatura de viatges que va arrelant amb força a l'Europa de després de la segona guerra mundial. L'objectiu de l'article és analitzar *Weekend (d'estiu) a Nova York* des d'una doble perspectiva: 1) l'interès per Nord-Amèrica i la seva recreació literària en la tradició de cròniques de viatges de postguerra d'escriptors que viatgen als Estats Units durant els anys 40 i 50; 2) els trets estilístics de la literatura de viatges planiana.

[RESUM] – Text complet a:

<https://raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/98871/427456>

5. Recursos addicionals i bibliografia

- BADOSA, Cristina, *Josep Pla. Biografia del solitari*, Barcelona, Edicions 62, 1996, Biografies i Memòries, 29.
- BONADA, Lluís, *Josep Pla*, Barcelona, Editorial Empúries. 1991.
—*L'obra de Josep Pla*, Barcelona, Editorial Teide, 1991.
- CASASÚS, Josep M., *Lliçons de periodisme en Josep Pla*. Barcelona, Destino, 1986.
- CASTELLET, Josep Maria, *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona, Ed. Destino, 1978.
- FUSTER, Joan, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Editorial Curial, 1988.
- GAROLERA, Narcís, *L'escriptura itinerant. Verdaguer, Pla i la literatura de viatges*. Lleida, Pagès editors, 1998.
- GUSTÀ, Marina, «Josep Pla», Dins M. de Riquer, A. Comas, J. Molas: *Història de la literatura catalana*, vol. X, Barcelona, Editorial Teide, 1987.
—*Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*. Barcelona, Curial, 1995.
- SOLER SERRANO, Joaquín. *Conversaciones con Josep Pla. Josep Pla a fondo*. Barcelona, Ed. destino, 1997.
- PLA, Xavier, *Josep Pla: Ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona, Quaderns Crema, 1997.
—«Josep Pla», dins *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, Enric Bou (dir.), Barcelona, Vicens Vives, 2010, p.
- RESINA, Joan Ramon, *Josep Pla. Seeing the World in the Form of Articles*. University of Toronto Press, 2017.
- REVELLES, Jesús. *La interpretació portuguesa de Josep Pla*. Treball de recerca del Doctorat d'Humanitats, Universitat Autònoma de Barcelona, 2008.

Continguts audiovisuals

Josep Pla, periodista i escriptor (Fundació Josep Pla – Càtedra Josep Pla UdG): Sèrie de càpsules temàtiques sobre la biografia i obra de Josep Pla:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLRUnBo69FWHu2oNTC9bSw4AfniQPD079M>

El meu avi: “Josep Pla, una ombra en el paisatge”, reportatge televisiu de TV3 sobre Josep Pla, 2003: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/el-meu-avi/josep-pla-una-ombra-en-el-paisatge/video/3463330/>

A fondo: “José Pla”, entrevista de Joaquín Soler-Serrano a Josep Pla, TVE, 1976: <https://www.rtve.es/play/videos/a-fondo/fondo-josep-pla/5607778/>.

Webs recomanades

Fundació Josep Pla, Palafrugell: www.fundaciojoseppla.cat/servei-educatiu

Càtedra Josep Pla, Universitat de Girona: <http://catedrajoseppla.udg.edu>

Lletra. La literatura catalana a Internet: <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/josep-pla>

AELC. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: www.escriptors.cat/autors/plaj